

Samhälle, kultur och
identitet

**Examensarbete i fördjupningsämnet
Samhällsorientering och lärande
15 högskolepoäng, avancerad nivå**

**Kontroversiella frågor i SO- undervisning på
mellanstadiet: uppfattningar och strategier**

*Controversial Issues in Social Studies Education in Middle School:
Perceptions and Strategies*

**Smilla Svensson
Hanna Hill Noormohammadi**

Examen och poäng (Grundlärarexamen, 240 hp)

Examinator: Erik Alvstad

Datum för slutseminarium (2026-03-20)

Handledare: Fredrik Alvé

Förord

Detta examensarbete är skrivet av Hanna Hill Noormohammadi och Smilla Svensson som båda studerar på grundlärarprogrammet 4-6 med samhällsorienterande ämnen som fördjupning. I arbetet har Hanna haft ett huvudansvar för metodkapitlet medan Smilla har haft ett huvudansvar för inledningen. Samtliga delar av arbetet inklusive metod och inledning har gemensamt bearbetats och sedan analyserats. Intervjuerna genomfördes tillsammans av både Hanna och Smilla medan transkriberingen delades upp, två intervjuer var. Under arbetets gång har AI verktyget Microsoft Copilot använts men i begränsad omfattning. Det har endast använts i språkligt syfte för att hitta synonymer eller för förbättring av våra formuleringar. Vi har använt promptar som exempelvis “ge förslag på synonymer” och “formulera på ett annat sätt”.

Vi vill rikta ett stort tack till de SO-lärare som deltog i intervjuerna, och därmed möjliggjorde denna studie. Slutligen vill vi även tacka vår handledare Fredrik, som genom värdefull feedback stöttat oss i arbetet med att utforma examensarbetet på bästa möjliga sätt.

Abstract

Undervisning om kontroversiella frågor är en viktig del av skolans demokratiska uppdrag och förekommer ofta i SO-ämnena. Samtidigt visar tidigare forskning att denna typ av undervisning kan upplevas som utmanande för lärare. Syftet med denna studie är att undersöka vilka frågor och ämnen som SO-lärare i mellanstadiet upplever som kontroversiella samt vilka strategier de använder i undervisningen när sådana frågor uppstår. Studien utgår från teorier om kontroversiella frågor, där särskilt Europarådet (2016) och Hess (2009) definition av kontroversiella frågor samt Stradlings (1984, refererad i Europarådet, 2016) strategier för undervisning om kontroversiella frågor används som analytiskt ramverk. Undersökningen bygger på en kvalitativ metod med semistrukturerade intervjuer. Fyra SO-lärare från olika skolor intervjuades och materialet analyserades tematiskt. Resultatet från dessa intervjuer visar att kontroversiella frågor främst uppstår inom samhällskunskap och ofta är kopplade till aktuella samhällshändelser eller frågor kring HBTQ. Vidare visar resultatet att uppfattningen om vad som är kontroversiellt kan variera beroende på elevgrupp och skolkontext. Studien visar även att lärare i stor utsträckning intar ett neutralt förhållningssätt vid undervisning av kontroversiella frågor. Samtidigt använder lärarna olika strategier beroende på situation, exempelvis genom att lyfta flera perspektiv eller inta en mer aktiv roll i diskussioner. Resultatet visade även att lärare i vissa fall väljer att tona ned eller undvika känsliga frågor. Sammantaget belyser studien behovet av medvetna strategier och ökad förberedelse hos lärare för att hantera kontroversiella frågor i undervisningen.

Nyckelord: *kontroversiella frågor, mellanstadiet, strategier, undervisning, samhällsorienterande ämnen.*

Innehållsförteckning

1. Inledning	5
2. Syfte och frågeställningar	7
2.1 Syfte	7
2.2 Frågeställning	7
3. Tidigare forskning	8
4. Teoretiska perspektiv	11
4.2 Definition av begreppet kontroversiella frågor	11
4.3 Lärarstrategier	13
5. Metod och material	15
6. Resultat och analys	18
6. 1 Ämnen och exempel på kontroversiella frågor	18
6. 2 Planering och förberedelse för kontroversiella frågor	21
6. 3 Utmaningar med undervisningen	23
6. 4 Lärares förhållningssätt	24
7. Slutsatser och diskussion	28
Referenslista	32
Bilaga 1.1: Samtyckesblankett	34
Bilaga 1.2: Samtyckesblankett	35
Bilaga 1.3: Samtyckesblankett	36
Bilaga 1.4: Samtyckesblankett	37
Bilaga 2.1: Intervjufrågor	38
Bilaga 2.2: Intervjufrågor	39

1. Inledning

Den globala demokratiska utvecklingen har under de senaste åren signalerat demokratisk tillbakagång. I rapporten "Democracy rapport 2023" visas att 5,7 miljarder människor lever i auktoritära stater (siffror från år 2022), detta motsvarar 72 procent av världens befolkning (V-Dem Institute, 2023, s.6). Parallellt visar en undersökning från Forum för levande historia att svenska ungdomar uppvisar negativa attityder gentemot minoritetsgrupper (Forum för levande historia, 2026). Efter flertalet våldsamma händelser i delar av Europa framhåller Europarådet (2016, s.7) att kontroversiella frågor i skolan numera betraktas som en kritisk fråga inom utbildning i Europa. Sammantaget innebär detta att klassrum blir en plats där olika kontroversiella frågor kan uppstå som kan skapa oenighet bland eleverna. Vissa av de svar eller åsikter som uttrycks i sådana diskussioner kan i skolans kontext strida mot skolans värdegrund (Skolverket, 2022). Mot bakgrund av den globala demokratiska tillbakagången och svenska ungdomars attityder blir skolans hantering av kontroversiella frågor särskilt viktig. Detta kan relateras till Larsson et al. (2025) som belyser hur samhällskunskapslärare arbetar med sådana frågor. Larsson et al. (2025) belyser ett av Erlich och Gindis (2018, s. 170) resultat, vilket visade att lärare i samhällskunskap inkluderar kontroversiella frågor i sin undervisning i mycket större utsträckning än lärare som inte undervisar samhällskunskap. Trots detta resultat förekommer det att samhällskunskapslärare medvetet väljer att undvika diskussion kring kontroversiella frågor, vilket stärks i en undersökning av Ljunggren & Unemar Öst (2010) och i en av Norgren Hansson (2024) som Larsson et al. (2025, s. 178–179) lyfter. Detta understryker intresset att undersöka och utveckla kunskapen om vilka strategier som SO- lärare använder på mellanstadiet. I det centrala innehållet för samhällskunskap 4-6 står det att elever på mellanstadiet ska möta "aktuella samhällsfrågor och olika perspektiv på dessa", "politiska val och partier i Sverige" samt "skiljelinjer i några aktuella politiska frågor" (Skolverket, 2022, s. 198). Vi upplever att det är i samhällskunskapen och i dessa delar av ämnet som kontroversiella frågor ofta behandlas. Utöver att det är samhällslärares uppdrag att integrera kontroversiella frågor i undervisningen så belyser Mathe (2018, s. 5) att världen just nu upplever politiska konflikter och att delar av Europa samt USA blivit allt mer präglade av polarisering. Syftet placeras i en verklighet där lärare ibland utesluter frågor som kan anses vara känsliga. Detta val kan grunda sig i en rädsla för att

det ska uppstå konflikter vid denna undervisning (Skolinspektionen, 2022, s. 22). Det övergripande syftet handlar om att stärka det demokratiska uppdraget i skolan. Denna kvalitativa studie vill ta reda på vilka frågor och ämnen som SO-lärare i mellanstadiet upplever som kontroversiella. Genom dessa kvalitativa metoder avser även studien att belysa lärares förhållningssätt till undervisning i kontroversiella frågor, med särskilt fokus på de strategier som används.

Under termin fem på grundlärarprogrammet 4-6 genomförde vi ett SAG- arbete med fokus på kontroversiella frågor och strategier. Arbetet är en litteraturöversikt och detta väckte ett intresse för kunskapsområdet om kontroversiella frågor. Litteraturöversikten om kontroversiella frågor i skolan belyser de utmaningar som området kommer med. Dessa utmaningar är sådana svårigheter som vi kommer behöva bemöta och hantera i vår framtida yrkesroll. I kombination med vår uppfattning om ett relativt begränsat forskningsläge inom området och framförallt med fokus på de tidiga skolåren, ökade vårt intresse för att genomföra denna undersökning och ytterligare fördjupa oss i ämnet.

2.Syfte och frågeställningar

2.1 Syfte

Syftet med denna studie är att undersöka vilka frågor och ämnen som SO-lärare i mellanstadiet upplever som kontroversiella. Genom kvalitativa metoder avser även studien att belysa lärares förhållningssätt till undervisning i kontroversiella frågor, med särskilt fokus på de strategier som används. Avsikten med vårt examensarbete är att bidra med kunskap till det befintliga forskningsfältet som är specifikt inriktat till mellanstadiet, så väl som att lyfta strategier för lärare att använda sig av i arbetet med kontroversiella frågor. Dessutom hoppas vi att detta arbete kommer väcka intresse för att fördjupa sig i kontroversiella ämnen och undersöka vidare vad som fungerar bra respektive mindre bra i denna typ av undervisning. För att uppnå syftet avser vi att besvara följande frågeställningar:

2.2 Frågeställning

Vilka frågor upplever SO-lärare som kontroversiella och i vilka ämnen uppstår dessa?

Vilka strategier använder SO-lärare när kontroversiella frågor uppstår?

3. Tidigare forskning

I detta kapitel presenteras tidigare forskning som gjorts om kontroversiella ämnen och frågor i undervisningssammanhang. Utifrån vår litteraturöversikt framstår den befintliga forskningen inom området som begränsad, framförallt vad gäller studier som fokuserar på de tidigare skolåren. Larsson et al. (2025) skriver att “Understanding controversial issues is important for students to develop as future democratically participating citizens” (s. 169). Kjöstvedt & Jøsok (2024, s.2) fortsätter på samma spår och lyfter att undervisning om kontroversiella frågor är nödvändig för att skapa en välfungerande undervisning. Utifrån dessa studier kan vi dra slutsatsen att forskning framhåller betydelsen att kunskap om undervisning kring kontroversiella frågor är avgörande, både för skolans demokratiska uppdrag och för att undervisningen ska fungera.

Kontroversiella frågor är inte en självklar del i undervisningen för alla elever som går i skola i Europa. Detta beror på att vissa kontroversiella frågor är för komplexa och svåra att undervisa om, exempel på sådana frågor är extremism och sexuell läggning (Europarådet, 2016, s.7). Detta kan kopplas till Hess och McAvoy (2015, s. 178) som belyser att lärare har en positiv inställning vad gäller att diskussion kring kontroversiella frågor i klassrummet men att de däremot känner en tvekan för att hantera yttranden som kränker elever. Även Maxwell (2024, s. 218) lyfter utmaningar med detta ämnesområde som bland annat handlar om man som lärare bör inta ett partiskt eller opartiskt förhållningssätt och att det finns vissa situationer där lärare bör förhålla sig partiska som exempelvis vid kränkande yttranden. Iwasaki (2021, s. 24–25) identifierar på vilka sätt som elever kan bli påverkade av lärares val. De tre påverkanssätten är vilka material som används, vilka metoder som används och avslutningsvis lärares åsikter och därmed rollen som partisk eller opartisk. Även Pace (2022, s. 5–6) beskriver att undervisningen påverkas av verksamhetsrelaterade faktorer och undervisande lärares förhållningssätt såsom lärares ämneskunskaper och hur väl undervisningen förbereds.

Utöver den internationella forskningen finns även studier som belyser undervisning kring kontroversiella frågor i en svensk och nordisk kontext. I detta kapitel presenteras även forskning som specifikt fokuserar på den svenska och nordiska skolkontexten. Larsson et al. (2025, s.

178–179) lyfter i sin studie ytterligare strategier som lärare kan inta. Syftet med deras studie var att analysera hur de fyra strategierna undvikande, neutralitet, normmediering och provokation synliggörs i undervisning som behandlar kontroversiella frågor. I analysen relateras strategierna till utbildningens funktioner som är kvalifikation, socialisation och subjektifiering. Larsson et al. (2025, s. 172–173) använde sig av enkäter, intervjuer och observationer för att samla in data från samhällslärare på svenska högstadieskolor. Resultatet av undersökningen belyste att alla fyra strategier används i undervisning som berör kontroversiella frågor och att lärare växlar mellan olika strategier beroende på vad som är passande för situationen och barnen (Larsson et al, 2025, s. 178–179). Även Lindström (2024, s. 595) gjorde en studie med fokus på högstadiet. Här var undersökningens syfte att analysera hur lärare på högstadiet ser på och arbetar med kontroversiella frågor. I denna undersökning genomfördes semistrukturerade intervjuer och klassrumsobservationer med 26 SO-lärare (Lindström, 2024, s. 599). Ett av resultaten som synliggörs i studien är att flera lärare vill inta ett neutralt förhållningssätt i undervisningen om kontroversiella frågor och därmed lyfta olika synsätt utan att ge uttryck för egen ståndpunkt (Lindström, s. 601). Lindström (2024, s. 601–602) beskriver även att ett annat resultat var att lärarna i studien uppfattade sitt klassrum som homogent trots variation i social och kulturell bakgrund. Detta tolkar forskaren som att elever anpassar sig till skolans normer och förväntningar och därför undviker att uttrycka åsikter som går emot det som förväntas av elevgruppen.

Larsson och Ledman (2025) gjorde en studie med syftet att skapa ökad förståelse för svårigheter i undervisning i SO såväl som lärares uppfattningar om vad som anses framgångsrikt respektive mindre framgångsrikt i undervisningen om kontroversiella frågor. I studien genomfördes 18 intervjuer med lärare som undervisade SO på högstadiet i Sverige (Larsson & Ledman, 2025, s. 2–4). Lärarna i undersökningen skulle beskriva en fråga de ansåg var kontroversiell och deras svar skilde sig mycket åt. I resultatet belyser forskarna även vad lärarna ansåg vara mindre framgångsrika undervisningssituationer. Flera av dessa situationer handlar om konflikter och kränkningar mellan elever (Larsson & Ledman, 2025, s. 5–7). Resultatet kom fram även fram till att kontroversiella frågor kan vara svåra för lärare att hantera men samtidigt kan frågorna bidra till att utveckla elevernas lärande (Larsson & Ledman, 2025, s. 11). Kjøstvedt och Jøsok (2024) gjorde en studie med syftet att ta reda på hur undervisning i ämnet samhällskunskap med ett

fokus på kontroversiella frågor kan få betydelse för att minska skillnaderna som finns mellan elever vad gäller deras politiska självtillit (Kjøstvedt & Jøsok, 2024, s. 2). Undersökningen bygger på intervjuer med 16 lärare i samhällskunskap som jobbar på fyra olika högstadieskolor i Norge (Kjøstvedt & Jøsok, 2024, s. 6–7). Resultatet visade att samtliga lärare arbetade med kontroversiella frågor i sin undervisning. Anledningen till detta var att lärarna uppfattade arbetet som en viktig del i demokratiuppdraget och uppdraget som lärare i samhällskunskap (Kjøstvedt & Jøsok, 2024, s. 9). Resultatet visade även att de kontroversiella frågor som lärarna belyste var bland annat konflikten mellan Israel och Palestina och abort. En tanke som forskarna belyser är att frågorna kan kopplas till att intervjuerna gjordes år 2021 (Kjøstvedt & Jøsok, 2024, s. 9). Vi vill framhålla att de frågor som uppfattas som kontroversiella kan ha en koppling till aktuella händelser.

Det finns få studier som gjort med fokus på mellanstadiet och lägre åldrar inom området som behandlar kontroversiella frågor. En av dessa är gjorda av Isler (2025, s. 2–3) som undersökte hur kontroversiella frågor hanteras i samhällskunskapsundervisning och har fokus på klassrumsdiskussioner. Studien gjordes på en skola i Turkiet i en årskurs fyra där undervisningen videoinspelades och materialet sedan analyserades. I resultatdelen presenteras ett mönster som visar att läraren väver in kontroversiella frågor i samhällskunskapens innehåll, oavsett om frågorna tas upp av läraren själv eller eleverna. Resultatet visar även att flera av de kontroversiella frågor som lyfts i undervisningen är kopplade till nationellt relevanta händelser, eftersom flera av de kontroversiella frågorna som lyftes rör specifika samhällshändelser i Turkiet. Detta resultat lyfter relevansen att genomföra studier med hänsyn till kulturell kontext, vilket gör det särskilt relevant att undersöka kontroversiella frågor i Sverige och bland yngre barn.

4. Teoretiska perspektiv

I detta kapitel lyfter vi de teoretiska perspektiv som kommer användas som grund för vårt arbete. Inledningsvis lyfts hermeneutiken som ett vetenskapligt perspektiv och som tydligt relaterar till vår valda metod. Fortsättningsvis presenterar vi olika definitioner av kontroversiella frågor och lyfter avgränsningen mellan kontroversiella ämnen och kontroversiella frågor.

4.1 Hermeneutik

Studiens tillvägagångssätt kan sättas i relation till det vetenskapsteoretiska perspektivet hermeneutiken. Enligt Brinkkjaer och Høyen (2020, s.92) syftar hermeneutiken till att få insikt i individers erfarenheter och intryck. Detta perspektiv är särskilt relevant för vår studie eftersom vi genom fyra intervjuer gav lärarna möjlighet att med egna ord beskriva sina upplevelser av undervisningen.

Den semistrukturerade intervjumetoden gjorde det möjligt för oss att fördjupa förståelsen av lärarnas tankar och erfarenheter genom öppna frågor och möjligheten till att ställa följdfrågor. Detta ligger väl i linje med hermeneutikens fokus på förståelse för olika fenomen. Andreasson och Johansson (2024, s. 48) betonar dessutom att hermeneutiken utöver att skapa förståelse för olika fenomen även fokuserar på tolkning av dessa. Det överensstämmer med vår studie där vi analyserar och tolkar lärarnas svar och relaterar dem till olika undervisningsstrategier.

4.2 Definition av begreppet kontroversiella frågor

Den befintliga forskningen inom området använder flera olika begrepp för att beskriva det som vi i denna studie definierar som kontroversiella frågor. I presenterade studier förekommer

begrepp som bland annat politiskt känsliga ämnen och frågor samt kontroversiella politiska frågor. Begreppsanvändningen varierar alltså vilket också speglar att forskningsfältet saknar en gemensam definition.

Pace (2022, s. 2) presenterar en bred definition där kontroversiella frågor beskrivs som laddade frågor som skapar tydliga åsiktsskillnader i samhället. I denna studie delar vi uppfattningen av Paces (2022) definition men samtidigt ser vi ett behov av en mer avgränsad definition för att tydligare ringa in vad som är relevant för vår studie. Därför utgår vi även från Hess (2009, s. 37–38), som använder begreppet kontroversiella politiska frågor. Enligt Hess (2009, s. 37–38) kännetecknas dessa av omfattande meningsskiljaktigheter som behandlar offentlig politik. Det handlar om frågor som är öppna men verklighetsnära och är därför inte hypotetiska. Hess (2009) har tidigare använt begreppet “offentlig” men betonar vikten av att synliggöra det politiska. Detta eftersom det är inom politiken som demokratiska beslutsprocesser tar form. Denna betoning gör definitionen särskilt relevant i ett utbildningssammanhang där demokratiuppdraget är centralt. Hess (2009, s. 37–38) definition exkluderar däremot frågor om historia som exempelvis orsaker till redan fastställda historiska händelser. Zimmerman och Robertsson (2017, s. 48) stödjer denna avgränsning och lyfter Förintelsen som ett exempel på en sådan historisk fråga som inte bör betraktas som en kontroversiell fråga i denna bemärkelse. Författarna motiverar detta påstående genom att hänvisa till historiska bevis som visar att Förintelsen har ägt rum.

I detta arbete har vi också valt att göra en avgränsning och fokusera på kontroversiella frågor snarare än kontroversiella ämnen. Vi menar att denna avgränsning visar en bild som närmare reflekterar verkligheten och möjliggör en fördjupad analys. Även Hess (2009, s. 41) gör en åtskillnad mellan ämnen och frågor och framhåller att diskussioner om breda ämnen blir allt för omfattande och svåra att avgränsa. Samtidigt råder det enligt Larsson och Lindström (2020, s. 2) en brist på enighet kring en gemensam definition av kontroversiella frågor inom utbildningsfältet. Mot denna bakgrund lutar vi oss även mot Europarådet, vars breda och praktiska definition beskriver kontroversiella frågor som ”Frågor som väcker starka känslor och skapar spänningar i samhället” (Europarådet, 2016, s. 8). Den sammantagna bilden av de beskrivna definitionerna fungerar som ett stöd för studiens analys av resultatet.

4.3 Lärarstrategier

Europarådet (2016, s. 16) lyfter fram Stradlings (1984) strategier som kan underlätta undervisning kring kontroversiella frågor. Den första strategin är *neutral ordförande* och den innebär att läraren ska förhålla sig neutral och avstår helt från att ta ställning vid dessa frågor. Fokus ligger istället på att leda diskussion. Ett sådant förhållningssätt kan vara svårt att inta i praktiken vid tillfällen då elever exempelvis presenterar svaga argument. I diskussioner där läraren intar denna strategi finns en risk att befästa och förstärka existerande uppfattningar och attityder bland eleverna. Det finns de som menar att lärarens trovärdighet påverkas negativt vid användning av denna strategi. Vi reflekterar över att en fördel med detta förhållningssätt är att det bidrar till att lärares åsikter inte påverkar undervisningen och eleverna. Den andra strategin är *balans* och den handlar om att läraren bör lyfta olika perspektiv och åsikter, utan att synliggöra sina egna åsikter. En fördel som lyfts med strategin är att eleverna får möta komplexiteten med frågan och de olika perspektiven och kan leda till att eleverna får nya tankar och argument. Däremot är en svårighet med detta förhållningssätt att presentera alla åsikter på ett lika underbyggt sätt. En möjlig konsekvens är även att extrema åsikter synliggörs och därmed kan fördomar förstärkas. Den tredje strategin är *djävulens advokat* och den innebär att läraren lyfter åsikter eller perspektiv som står mot det eleverna lyfter. Det som kan vara positivt med strategin är att olika ståndpunkter synliggörs och därmed bidrar till nya perspektiv för eleverna. Risken är att eleverna uppfattar lärarens uttalanden som lärarens personliga ställningstagande. Även denna strategi kan bidra till att förstärka fördomar om läraren talar övertygande.

Strategi nummer fyra kallas *uttalat engagemang*, och till skillnad från strategierna ovan ska läraren i denna strategi vara transparent med sina åsikter. Europarådet (2016, s. 16) lyfter att fördelen med uttalat engagemang är att eleverna får insikt i lärarens personliga uppfattningar. Vi menar att detta nödvändigtvis inte är en fördel då läraren ska förhålla sig till läroplanen som belyser att “ Undervisningen ska vara saklig och allsidig” (Skolverket, 2022, s.6). Europarådet (2016) lyfter även nackdelen som är att det påverkar eleverna att hålla med. Den femte strategin är *allierad* och här väljer läraren att hålla med någon eller flera elevers ståndpunkt. En fördel med förhållningssättet allierad är att elever med mindre inflytande i klassen får sina röster hörda

samtidigt som de lär sig argumentera. Med denna strategi finns risken att eleverna uppfattar lärarens agerande som personliga ställningstaganden och som favorisering.

Slutligen är den sjätte strategin *officiell linje*, här väljer läraren att tydligt ta ställning för myndigheternas ståndpunkter. En risk med denna strategi är att eleverna kan uppleva att deras egna ståndpunkter och perspektiv inte värderas. Detta kan bero på att myndigheternas åsikter framstår som de enda som accepteras. För de lärarna som personligen inte håller med myndigheterna kan detta vara en svår strategi att inta. Däremot kan läraren i större utsträckning minska risken för kritik från myndigheterna då undervisningen följer officiella riktlinjer. Dessa strategier kommer vi sätta i relation till vårt resultat för att tolka och förstå lärarnas förhållningssätt relaterat till undervisning kring kontroversiella frågor.

5. Metod och material

Undersökningen använder sig av kvalitativa metoder, vilket Christoffersen och Johannessen (2015, s. 16) anser erbjuder mer flexibilitet än kvantitativa metoder. Metoderna är baserade på öppna frågor som kan anpassas till deltagarna och situationen. En fördel med att använda öppna frågor är att forskare kan få mer detaljerade och välutvecklade svar genom att deltagarna ges utrymme att besvara frågorna med egna formuleringar. En nackdel med intervjuer är att det kan vara svårt att jämföra lärarnas svar med varandra (Christoffersen och Johannessen, 2015, s. 16). Det kan alltså finnas svårigheter med att generalisera dessa resultat. En annan reflektion är att lärarnas svar påverkas av hur forskare ställer frågor och om de får tillgång till frågorna innan intervjun eller vid tillfället för intervjun.

Det finns olika kvalitativa metoder som exempelvis observation, samtal och intervjuer (Christoffersen & Johannessen, 2015, s. 17–18). Vi har valt att använda oss av intervjuer för att undersöka våra frågeställningar. Christoffersen & Johannessen, 2015, s. 83) beskriver syftet med kvalitativa intervjuer som är att skapa djupare förståelse för eller beskriva olika fenomen. Dessa intervjuer kännetecknas ofta av samtal istället för fasta frågor. Alvehus (2013, s. 111) stärker detta påstående genom att förklara hur forskaren får insikt i deltagarnas upplevelser och känslor genom dialog. Alvehus (2013) beskriver även att intervjuer kan ske genom ett fysiskt möte med deltagaren eller digitalt. Intervjuerna för denna studie kommer att genomföras genom fysiska möten med tre av fyra lärare och digitalt med en där samtliga intervjuer kommer att ljudinspelas.

Vi anser att intervjuer är en passande metod för studiens syfte och frågeställningar eftersom det ger deltagarna stort utrymme att fritt beskriva sina yrkeserfarenheter, perspektiv och strategier. Vi använder öppna frågor för att få en fördjupad förståelse för vad lärarna upplever som kontroversiella frågor och hur de hanterar dessa när de uppstår i klassrummet. Metoden som används i denna studie är semistrukturerade intervjuer och dessa beskriver Christoffersen och Johannessen (2015, s. 85) som intervjuer som bygger på öppna frågor och där deltagarna formulerar sina egna svar. Christoffersen och Johannessen (2015) uttrycker även ett eventuellt behov av standardisering vilket denna undersökning har i åtanke genom att använda samma frågor till samtliga deltagare. Anledningen till detta är att möjliggöra jämförelser mellan lärare

och fråga. I vissa fall har vi valt att ställa följdfrågor till lärarna vi intervjuat och dessa kan därför skilja sig åt mellan lärarna.

Vi har valt att genomföra intervjuer med fyra behöriga SO- lärare från fyra olika skolor på olika platser i Sverige. Vi har gjort ett strategiskt urval där vi aktivt valt att kontakta lärare på olika skolor i olika områden med varierande socioekonomisk ställning i södra Sverige. Syftet med detta urval var att skapa variation i deltagarnas erfarenheter och strategier baserat på vilka elever de har i sitt klassrum. Urvalet skapar möjlighet att belysa likheter och skillnader i deltagarnas yrkesutövning vad gäller kontroversiella frågor. Med utgångspunkt i dessa jämförelser kan vi skapa en mer nyanserad förståelse för studiens syfte. Vi bedömer att det finns en risk att deltagarnas svar påverkas i liknande riktning om samtliga lärare arbetat på samma skola. Detta kan bero på att deltagarna måste förhålla sig till skolans gemensamma riktlinjer och värderingar. Denna reflektion bidrog till det slutgiltiga urvalet som vi anser bidrar till studiens relevans och validitet. Vi har valt olika typer av skolor för att se om det ger olika svar, vilka likheter och skillnader som kan synliggöras. Samtidigt är det ett litet underlag som inte är tillräckligt för att generaliseras.

Samtliga SO-lärare blev kontaktade via mejl och intervjuerna genomfördes under vintern 2026. Intervjun genomfördes på plats med tre av lärarna och digitalt med en. En diktafon användes för att spela in ljudet från intervjuerna och detta material användes sedan för att transkribera och analysera. Under arbetets gång har materialet som samlats in förvarats på ett säkert sätt. Före inspelningen av intervjun fick samtliga deltagare samtyckesblanketten som vi fått via Malmö universitet, lärarna fick tid till att läsa igenom informationen och sedan skriva under med namnteckning. Information kring samtycke, att deltagaren får välja att avbryta när som under intervjun och välja att inte svara på frågor samt information kring vad som händer med datan vi samlar in gick vi även igenom muntligt när vi skulle börja intervjun. Intervjuerna varade mellan 29 minuter och 52 minuter.

När vi genomfört intervjuerna och transkriberat allt material så började vi noggrant läsa igenom allt material, detta gjorde vi med syftet att hitta mönster mellan de olika intervjuerna. Därefter började vi koda materialet genom att markera och kategorisera svaren. Dessa jämfördes sedan

med varandra vilket gjorde det möjligt att hitta olika teman. Slutligen gjorde vi ett urval bland dessa teman och valde de fyra teman som tydligast relaterar till vår frågeställning. Dessa teman är ämnen och exempel på kontroversiella frågor, planering och förberedelse för kontroversiella frågor, utmaningar med undervisningen och lärares förhållningssätt.

Inledningsvis i intervjun ställdes frågor kring lärarnas yrkesbakgrund. Lärare A har undervisat som SO-lärare i 30 år varav 25 år på mellanstadiet. Skolan som läraren jobbar på ligger i en mindre stad i södra Sverige omgiven av landsbygd. Lärare B har undervisat som lärare i 23 år och i SO- ämnena i 22 år och är verksam på en skola i en mindre ort. Lärare C har varit mellanstadielärare i 15 år och undervisat i SO lika länge. Vid intervjutillfället arbetar läraren på en skola i en större stad i södra Sverige. Lärare D har undervisat som SO-lärare på mellanstadiet i 16 år men har 25 års erfarenhet inom läraryrket. Skolan som denna lärare arbetar på är belägen i en mindre ort utanför en större stad. Tre av fyra lärare undervisar vid tillfället för intervjun i årskurs fem medan den fjärde läraren undervisar på hela mellanstadiet. I vår intervjuguide valde vi att dela upp intervjufrågorna i fyra olika kategorier som är lärares bakgrund, kontroversiella frågor, utmaningar med kontroversiella frågor och slutligen strategier som används i undervisning om kontroversiella frågor.

Studien förhåller sig till de fyra huvudkraven om de forskningsetiska principerna som Christoffersen och Johannessen (2015, s. 46–46) presenterar. De fyra kraven är informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. Informationskravet handlar om forskarens ansvar att ge ut information kring undersökningens syfte till de involverade i studien. Samtyckeskravet innebär att undersökningen ska vara frivillig vilket även innebär deltagarnas rätt till att avsluta sitt deltagande oavsett i vilket skede studien befinner sig i. Konfidentialitetskravet är forskarnas ansvar att skydda deltagarnas uppgifter. Nyttjandekravet innebär att den insamlade datan inte får utnyttjas för annat än forskning.

6. Resultat och analys

I detta kapitel kommer vi att behandla ämnen och exempel på kontroversiella frågor, planering och förberedelse för kontroversiella frågor, utmaningar med undervisningen samt lärares förhållningssätt till kontroversiella frågor.

6. 1 Ämnen och exempel på kontroversiella frågor

Samtliga lärare fick frågan om att beskriva vad begreppet kontroversiella frågor är och betyder för dem. Lärare A beskrev att kontroversiella frågor är känsliga frågor om ämnen som eleverna har starka åsikter om eller som rör upp känslor. Lärare C uttrycker en liknande definition men tillägger att det även kan handla om frågor som är normbrytande eller olika slags dilemman. Lärare D presenterade en kort förklaring av vad kontroversiella frågor är, vilket var "frågor som folk kan tycka olika om". Även lärare B förklarade kontroversiella frågor som känsliga men uttryckte att det var svårt att komma fram till en definition på något som hen upplevde var väldigt brett. Därför valde vi att lyfta Europarådets definition till läraren. Studien utgår bland annat från denna definition av kontroversiella frågor som lyder "Frågor som väcker starka känslor och skapar spänningar i samhället" (Europarådet, 2016, s. 8).

När lärarna resonerade om SO-ämne och kontroversiella frågor lyfte samtliga lärare samhällskunskap som ett sådant ämne till skillnad från ämnet geografi som inte lyftes av någon lärare. Lärare A säger att kontroversiella frågor också kan förekomma inom religion med förklaringen att båda ämnena är nära varandra eftersom att religion är något som finns i samhället. Läraren nämner även att hen inte upplever historia som så kontroversiellt på mellanstadiet. Lärare C lyfter samma två ämnen men beskriver en annan uppfattning kopplat till historia då hen lyfter att det kan bli kontroversiellt. Lärare C förklarar vidare att det kan vara när "eleverna själva kommer in på lite sidospår och kopplar saker och ting som hänt i historien som faktiskt finns kvar i samhället".

I kontrast till detta nämner inte lärare B religion som ett ämne där kontroversiella frågor förekommer, men håller med lärare C om att historia till viss del innehåller det. När vi ställde en följdfråga angående att religion och geografi inte inkluderades lika mycket i kontroversiella frågor så svarade läraren att “religion kan ju bli det på lite andra sätt förstås” (Lärare B). Detta förklarades vidare med ett exempel där en elev lyfte en fråga angående islam som lärare B upplevde som laddad men inte kontroversiell. Lärare D nämner endast samhällskunskap som ett sådant ämne som hen själv upplevt kan bli kontroversiellt och lyfter framförallt området politik. Även lärare D resonerar kring att ämnet religion kan bli kontroversiellt men poängterar däremot att hen inte har upplevt kontroversiella frågor inom ämnet själv.

	Samhällskunskap	Geografi	Religion	Historia
Lärare A				
Lärare B				
Lärare C				
Lärare D				

Tabell 1.1 SO-lärarnas uppfattningar kring vilka ämnen där kontroversiella frågor lyfts.

Tabellen visar vilka SO ämnen som de deltagande lärarna anser kan bli kontroversiella. Lärarna är placerade i raderna till höger och de olika ämnena är placerade i kolumnerna högst upp i tabellen. De ämnen som lärarna anser kan bli kontroversiella är markerade med rosa färg medan lärare D uppfattning kring religionsämnet är markerad med en ljusare nyans eftersom att läraren resonerar kring att det kan bli kontroversiellt men har inte upplevt att det har blivit kontroversiellt själv. Tabellen synliggör även att det endast är samhällskunskapsämnet som samtliga lärare anser kan bli kontroversiellt.

Lärarna resonerade också om vilka kontroversiella frågor de möter i sin undervisning. Lärare A beskriver att det kan handla om olika religioner och åsiktsskillnader inom dessa. Mer specifikt lyfter läraren att det kan handla om “Islam kontra judendomen men då handlade det inte om religion i sig utan det handlade mer om geografiska alltså palestina konflikter” (Lärare A). Lärare A förklarar att kontroversiella frågor kring religion har diskuterats på både hans nuvarande och tidigare arbetsplats. Däremot uppstod ingen oenighet bland eleverna kring frågan på den nuvarande skolan, vilket skilde sig från den tidigare. Vi resonerar kring att detta kan bero på den geografiska platsen för skolorna såväl som elevgruppen. Läraren beskriver även hur frågor kring slöja kan komma på tal i klassrummet och att dessa situationer i sin tur kan uppfattas som kontroversiella. Det kan även handla om vem man tycker om inom samhällskunskap och andra frågor kopplat till HBTQ. Läraren lyfter att hen har mött åsikter som exempelvis att det är “äckligt med regnbågsflaggor.” (Lärare A). Lärare B lyfter den aktuella frågan kring sänkt straffålder och fängelsestraff för unga. Vidare beskriver läraren att under tiden då koranbränningarna var aktuella lyftes diskussioner om detta i klassrummet som kunde anses vara kontroversiella. Lärare B påpekar dock att det inte är så kontroversiellt för hen. Frågor gällande vad som är manligt och kvinnligt samt området lika inför lagen kan också bli kontroversiellt. När vi frågade lärare C om exempel på olika kontroversiella frågor som har dykt upp i klassrummet fick vi som svar på denna fråga “varför är det okej för vissa och begå folkmord men inte andra” kopplat till Israel och Palestina. En annan kontroversiell fråga som läraren beskrev som vanligt förekommande var frågan kring varför skolan lär eleverna att man får älska vem man vill när deras religion, familj eller kultur säger motsatsen. Lärare C lyfter även att det kan handla om familjekonstellationer som går utanför normen. Ett exempel som läraren tog upp var att det kan finnas två mammor i en familj. Läraren fortsätter att beskriva hur undervisning kring relationer och rätten att älska vem man vill samt att utseende och identitet kan bli kontroversiellt. Läraren lyfter även undervisning om religion eller trosuppfattning då det kan förekomma diskussioner kring vad som anses vara rätt och fel. Lärare C förklarar att “om jag bara fokuserar på SO-undervisning då tänker jag, när vi tänker på ämnet religion eller trosuppfattning där man problematiserar rätt och fel. Etik och moral” (Lärare C). Lärare C fortsätter och förklarar att elever har åsikter kring vad som är rätt och fel som de lär sig hemifrån. Detta stärker lärare D genom att beskriva hans upplevelse av att elever tar med sig värderingar och inställningar hemifrån och säger att “Och oftast är det ju så att de här diskussionerna kring matbordet där

hemma de färgar av sig och dem tar de med sig till skolan” (Lärare D). Läraren beskriver att kontroversiella frågor ofta uppstår i samband med undervisning kring politik och elevnära frågor. Läraren fortsätter med att presentera ett aktuellt exempel på en kontroversiell fråga som bidrar till diskussion i klassrummet, det handlar om digitala medier samt eventuella begränsningar av dessa. På frågan om vissa kontroversiella frågor är svårare att bemöta eller undervisa om än andra svarar läraren att frågor kring samkönade äktenskap kan vara svåra att undervisa om.

Sammanfattningsvis beskrev lärarna kontroversiella frågor som ämnen som väcker starka känslor och där elever kan ha olika eller motsatta åsikter. Samhällskunskap lyfts av samtliga lärare som det ämne där kontroversiella frågor förekommer mest medan religion och historia nämns mer varierat. Tre av fyra lärare lyfte HBTQ frågor som kontroversiella och kan bli svåra att undervisa kring. Dessa frågor kring HBTQ kan förstås i en bredare kontext där de förekommer i den samhälleliga debatten. I kontext till detta vill vi lyfta att skolans uppdrag däremot är tydligt där “alla människors lika värde” (Skolverket, 2022, s.5) lyfts. Andra exempel på kontroversiella frågor var islam i relation till judendom, straffålder och fängelsestraff för unga personer, koranbränningar, frågor kopplade till Israel och Palestina, utseende, identitet, slöja samt begränsning av digitala medier. Vad som anses vara kontroversiellt skiljer sig åt mellan lärarna. Vi resonerar kring att skillnaden i vad som beskrivs som kontroversiellt beror på vilka eleverna är och vad de anser vara kontroversiellt. Det innebär att det kanske inte är frågorna i sig som är kontroversiella utan att frågor kan bli kontroversiella. Detta eftersom att olika saker väcker olika starka känslor hos människor. Det ligger i linje med Europarådets (2015) definition, “Frågor som väcker starka känslor och skapar spänningar i samhället” (s.8) och Hess (2009) definition där frågorna kännetecknas av omfattande oenigheter (s.37-38).

6. 2 Planering och förberedelse för kontroversiella frågor

Lärare A berättar att hen planerar vid vissa tillfällen för undervisning om kontroversiella frågor och gav ett exempel där läraren använde undervisningsmaterial som innehöll kontroversiella frågor anpassade efter elevernas nivå. Även lärare C planerar för undervisning i kontroversiella frågor framförallt i ämnet religion. Läraren beskriver att det görs medvetna val om att lyfta

olikheter mellan och inom religion i början av undervisningen. Lärare C beskriver vidare att hen arbetar tillsammans med EHT (Elevhälsoteam) vid frågor kring HBTQ. Läraren anser att EHT har mer kunskap kring ämnet HBTQ än vad hen fick under lärarutbildningen. Till skillnad från lärare A och C planerar lärare D inte på ett särskilt sätt för undervisning om kontroversiella frågor men läraren beskriver att hen är väl medveten om vad som kan bli känsligt i klassrummet. Läraren refererar då till sin långa erfarenhet av att arbeta med barn och unga på olika sätt. Däremot lyfte lärare D scenariot om hen hade varit en nyexaminerad lärare och beskriver “.. hade jag varit hyfsat nytexad, eller säg tre år ute i yrket, så hade jag nog gjort det, om jag ska spola tillbaka bandet så ja. Men jag tycker liksom att, har man jobbat en viss tid i alla SO ämnena i samma stad så vet man lite var det känsliga kan ligga så att säga” (Lärare D). Trots att läraren inte förbereder sig på ett specifikt sätt så beskriver hen att man bör vara lite mer försiktig i undervisningen kring kontroversiella frågor. Vad gäller förberedelse inför denna sortens undervisning brukar lärare A fundera över vilka kontroversiella frågor som kan uppstå och vilka reaktioner som kan uppstå hos eleverna. Läraren skriver inte ner dessa överväganden utan känner sig trygg i sin långa yrkeserfarenhet såväl som hens relation till eleverna. Lärare A beskriver att hen brukar fundera över vad som kan hända under lektionen när hen undervisar om teman som misstänks vara kontroversiella. Däremot poängterar hen att det inte går att förbereda sig för allt eftersom kontroversiella frågor kan dyka upp när som helst i klassrummet som måste diskuteras i stunden. Lärare B uttrycker inte att hen brukar planera denna sortens undervisning på ett särskilt sätt. Läraren beskriver att hen inte förbereder sig på något specifikt sätt utan att det framförallt ligger i yrkeserfarenheten. Däremot poängterar Lärare B att man bör vara engagerad och påläst i det man undervisar om.

Läraren poängterar även i intervjun att hen inte brukar ställa kontroversiella frågor till eleverna men lyfter att kontroversiella frågor fortfarande lyfts i klassrummet där elever ska ta ställning för eller emot.

Sammantaget beskrev lärarna olika sätt att planera och förbereda undervisning om kontroversiella frågor. Vissa lärare planerar medvetet medan andra främst förlitar sig på sin yrkeserfarenhet.

6. 3 Utmaningar med undervisningen

En av kategorierna i vår intervjuguide var utmaningar med att undervisa kring kontroversiella frågor. Vi frågade om det fanns vissa kontroversiella frågor som var svårare att undervisa om än andra. Lärare A svarar ja på frågan och beskriver att det har att göra med vilka elever som finns i klassrummet. Vi menar att det kanske inte är frågorna som är kontroversiella i sig utan blir kontroversiella beroende på vem som möter dem. Läraren refererar till ett exempel från en tidigare arbetsplats där en stor majoritet var muslimer och inte åt blodkorv, det blev kontroversiellt och svårt att förklara varför det är okej att servera blodkorv när så många elever är emot. Lärare B håller med om att vissa frågor är svårare att undervisa om och tillägger att “De är det ju, för man måste vara så kunnig själv” (Lärare B). Lärare B fortsätter och lyfter att konflikten mellan Israel och Palestina är svårare att förklara eftersom det finns så mycket historia bakom konflikten och i sådana situationer får man ibland landa i att inte förklara vidare. Detta tyder på att läraren kan behöva pausa eller avsluta diskussioner på grund av brist på kunskap hos läraren eller på grund av att ämnet är för komplext för eleverna att ta in. Även lärare D säger att vissa kontroversiella frågor är svårare att undervisa om än andra och lyfter då både samhällskunskap och religion där samkönade äktenskap lyfts. Läraren lyfter att det kan vara svårt på grund av att eleverna har med sig en inställning till detta med sig hemifrån. Där anser läraren att det är svårt att förhålla sig neutral. Vi anser att läraren inte bör förhålla sig neutral kring samkönade äktenskap eftersom det går emot skolans värdegrund (Skolverket, 2022).

På frågan om dessa frågor är svårare att undervisa om än andra är på grund av att läraren undervisar just på sin skola eller i sin klass eller om det finns någon annan anledning till detta svarar lärare C säger att hen personligen inte har några svårigheter med att bemöta och undervisa om kontroversiella frågor men lyfter att frågor kopplat till HBTQ är svåra att undervisa kring just på den skolan hen arbetar på. Vidare belyser vissa lärare att frågor kring HBTQ inte tas emot väl av majoriteten elever och vårdnadshavare. Lärare A håller med om att elevgruppen kan påverka undervisningen men beskriver ett annat perspektiv. Läraren lyfter att det kan vara svårare att undervisa kring vissa frågor när dessa frågor spelar roll för eleverna och när eleverna har nära koppling eller erfarenhet av frågorna som diskuteras. Lärare B håller inte med lärarna ovan utan tror att det är svårt oavsett vart man än är. Däremot lyfter läraren att en skola som denna, där de

flesta ser likadana ut, gör det svårare att skapa den gemensamma värdegrunden och respekten till skillnad från en mer mångkulturell skola. Läraren skulle inte beskriva sin skola som mångkulturell och reflekterar över att hen tror att det finns fördelar med att arbeta på en skola med mer kulturell mångfald och beskriver att “ det blir väldigt synligt att du kommer från olika delar av världen, tror på olika saker, klär oss olika, äter olika saker osv.” (Lärare B). Lärare D anser också att det inte handlar om just den skolan eller klassen hen undervisar i, utan att det handlar om samhället och samhällssynen. Vidare lyfter läraren sociala medier och beskriver att de har “ en groteskt stor roll i ungarernas nyhetsinhämtning” (Lärare D).

Vidare ställde vi frågan om det funnits tillfällen då lärarna valt att undvika eller tona ner kontroversiella frågor. Lärare A säger ja och är inne på samma spår som tidigare kring när frågor blir för nära eleverna. Läraren lyfter exempel som konflikten mellan Palestina och Israel samt kriget mellan Ukraina och Ryssland. Det kan finnas elever som kommer från dessa länder och läraren vill därför inte påminna eleverna om dessa erfarenheter för mycket. Även lärare C har haft tillfällen då hen valt att tona ner frågor. Läraren har inte undvikit ämnen helt men har ibland valt att tona ner och inte gå in i djupa diskussioner kring kontroversiella frågor. Ett exempel som lyftes var diskussioner kring politiska val som hen själv inte kan stå för. Lärare B och D svarade däremot nej på frågan. Läraren B förklarar dock att hen inte besvarar alla frågor som hen får och beskriver det på följande sätt: “Nej, jag brukar inte vara rädd för samtal, utan jag, däremot kan jag när barnen börjar fråga vad jag tycker så brukar jag säga det är inte det viktiga..” (Lärare B).

Sammanfattningsvis upplever lärarna att vissa kontroversiella frågor är svårare att undervisa om och kan bero på elevernas bakgrund och inställning eller på grund av frågornas komplexitet. Lärare B lyfte konflikten mellan Israel och Palestina som en komplex fråga. Vidare har två av lärarna ibland valt att tona ner frågor.

6. 4 Lärares förhållningssätt

Slutligen frågade vi frågor kring lärares förhållningssätt i undervisning kring kontroversiella frågor. Lärare A försöker inta ett neutralt förhållningssätt specifikt vad gäller politik eller krig

mellan länder. Det har hänt att det kommer fram åsikter som inte är okej i klassrummet men oftast är det andra elever i klassrummet som säger ifrån, läraren väljer att ta ställning vid kränkningar. Det finns tillfällen där läraren förklarar och lyfter olika perspektiv, men är osäker på om hen skulle kalla detta för partisk. Läraren använder strategier som att undvika vissa frågor som kan vara svåra att hantera beroende på elevgruppen och hur man känner sig själv i situationen. Lärare B säger att ett opartiskt förhållningssätt är viktigt i läraryrket och att hen oftast intar denna roll. En anledning till detta lyfter läraren är att eleverna på mellanstadiet ofta ser upp till sina lärare och att man ska vara medveten om vad man säger. Dock säger läraren också att hen kan säga till eleverna att hen inte håller med. På frågan om det har hänt att det kommer fram åsikter i klassrummet som inte är okej svarar lärare B ja. Läraren förklarar vidare att hen då brukar lyfta det med gruppen och frågar ofta eleven som yttrat sig hur den tänker när den säger så. Lärare B uttrycker att "Ibland kan man ju ta ett enskilt samtal efter om det skulle vara någonting som kanske ligger på gränsen till en kränkning" (Lärare B). Lärare B säger att hen helst inte vill uppfattas som partisk men att hen säkert gör det ändå. Läraren beskriver att hen kan uppfattas som partisk när hen tar vissa elever i försvar på grund av ensamhet och diagnoser. Lärare C går aldrig själv in i diskussioner med egna åsikter och förhåller sig därmed opartisk. Hen tycker att lärare alltid ska förhålla sig opartiska. Läraren lyfter dock att hen "hjälp minoriteten att också komma lite mer till tals och få ta lite mer plats" så länge gruppen inte kränker. Lärare C lyfte att vi måste bort från tankesättet att alla inom samma religion lever lika och berättar att det ofta kommer fram åsikter som inte är okej. Vid dessa händelser markerar hen tydligt att man inte får kränka någon. Lärare D säger "Om man ska hårdra det så gäller det att vara neutral eller opartisk...". Läraren tog upp ett exempel där hen har ett problem med att vara saklig och det handlar om elever som betar sig otrevligt och aggressivt om en människosyn som läraren inte delar. Det har hänt att det förekommer åsikter som inte är okej i klassrummet. Oftast tar hen en diskussion med eleverna i nära anslutning till det tillfället. Det kan också vara ett samtal hem där eleven och minst en vårdnadshavare deltar, i dessa situationer använder läraren aldrig mejl hem som ett verktyg. Fortsättningsvis kan läraren i undervisning om kontroversiella frågor använda provokation som en strategi för att främja diskussion. Läraren anser att det är viktigt att eleverna inte bara sitter tysta och håller med och kan därför ibland provocera fram diskussioner.

	Neutral ordförande	Balans	Djävulens advokat	Uttalat engagemang	Allierad	Officiell linje
Lärare A						
Lärare B						
Lärare C						
Lärare D						

Tabell 1.1 SO-lärarnas strategier i undervisning kring kontroversiella frågor.

Tabellen visar vilka strategier vi bedömer att de olika lärarna använder. Lärarna är placerade i raderna till höger och de olika strategierna är placerade i kolumnerna högst upp i tabellen. De strategier som lärarna använder är markerade med rosa färg medan strategin officiell linje är markerad med en ljusare nyans eftersom att vi i efterföljande diskussion reflekterar över att alla lärare måste inta denna strategi i viss mån. Tabellen synliggör även att det utöver strategin officiell linje endast är strategin neutral ordförande som samtliga lärare förhåller sig till.

Vi har valt att sätta lärarnas förhållningssätt i relation till Europarådets (2016, s. 16) modell som inkluderar strategierna *neutral ordförande*, *balans*, *djävulens advokat*, *uttalat engagemang*, *allierad* och *officiell linje*. Vi argumenterar för att samtliga lärare i viss utsträckning intar *officiell linje* som förhållningssätt, detta kan bero på att de ska förhålla sig till aktuella läroplaner samt skollag. Även strategin *neutral ordförande* används av alla deltagande lärare eftersom att de oftast intar ett opartiskt förhållningssätt. Vissa lärare intog strategin neutral ordförande i större utsträckning än andra. Lärare A och C gjorde detta då de alltid höll fast vid ett opartiskt förhållningssätt. Utöver neutral ordförande argumenterar vi för att lärare A även intar strategin balans genom att läraren lyfter olika perspektiv samtidigt som hen inte tar ställning för något av perspektiven. Även lärare C intar strategin balans speciellt inom ämnet religion då hen lyfter många perspektiv och skillnader inom en och samma religion. Lärare C beskriver också att hen

kan hjälpa minoriteter i klassrummet komma till tals och detta förhåller sig till den allierade strategin där läraren tar ställning för någon grupp. Både lärare B och D förhåller sig främst opartiska men beskriver att det finns undantag. Lärare B lyfter inte egna personliga åsikter man kan säga ifrån om hen inte håller med elevernas åsikter. Lärare D har svårigheter med att alltid förhålla sig neutralt och att vara saklig i vissa situationer och frågor. Därav argumenterar vi för att både lärare B och D i viss mån intar strategin uttalat engagemang. Detta motiveras av att lärarna i vissa situationer gör ställningstaganden. Lärare B lyfter även att hen kan ta elever i försvar vilket kan tolkas som att läraren intar en allierad strategi. En strategi som endast lyftes av en lärare var djävulens advokat. Lärare D använder i sin undervisning provokation som ett verktyg för att främja diskussion i klassrummet. Detta kan gå i linje med vissa kännetecknen av förhållningssättet djävulens advokat, då flera åsikter lyfts fram när läraren tar ställning.

Sammanfattningsvis försöker lärarna i huvudsak inta ett opartiskt förhållningssätt i undervisningen kring kontroversiella frågor, däremot varierar graden av neutralitet mellan lärarna. I vissa fall väljer lärarna att lyfta olika perspektiv eller göra andra ställningstaganden vilket kan kopplas till strategierna balans, allierad eller uttalat engagemang, medan strategin djävulens advokat endast användes av en lärare.

7. Slutsatser och diskussion

I detta avslutande kapitel presenterar vi de slutsatser som identifierats i studiens resultat. Undersökningens första frågeställning är “Vilka frågor upplever SO-lärare som kontroversiella och i vilka ämnen lyfts dessa frågorna fram”. Resultatet från studien visar tydligt att samhällskunskap är det ämne som främst associeras med kontroversiella frågor. Detta ligger i linje med vad för frågor som anses vara kontroversiella, där majoriteten lärare lyfte frågor kopplade till HBTQ. Forum för levande historia (2026) kom ut med en rapport som handlade om elevers attityd till minoritetsgrupper som exempelvis homosexuella, bisexuella och transpersoner. Studien gjordes i svenska grundskolor med elever som gick årskurs 9 samt gymnasieskolan alla årskurser. Denna studie jämförs med en tidigare studie som utfördes 2013 där man också undersökte attityder till homosexuella, bisexuella samt transpersoner. I den tidigare studien från 2013 visade resultaten att elever hade mest positiva attityder mot denna minoritetsgrupp. Till skillnad från denna rapport där Forum för levande historia (2026) lyfter att denna grupp “utgör det istället den kategori som eleverna i störst utsträckning uppvisar negativa attityder till” (s. 7). Exempel på andra minoritetsgrupper som man undersökte attityder kring är invandrare, judar och muslimer. Vi menar att detta är relevant även för eleverna på mellanstadiet eftersom att majoriteten medverkande lärare i vår studie lyfte HBTQ- frågor som är svåra att undervisa om. En annan slutsats som vi gjort är att flera kontroversiella frågor som lyftes fram var aktuella händelser som exempelvis koranbränningar, sänkt straffbarhetsålder, Israel och Palestina samt Ukraina och Ryssland. Vår slutsats överensstämmer med Islers (2025) studie, där det också framkommer att flera av de kontroversiella frågorna som lyfts i studien har en koppling till aktuella händelser. Även Kjöstvedt och Jøsok (2024) belyser att uppfattningen kring vad som anses kontroversiellt kan påverkas av vad som sker i samhället vid en viss tidpunkt. Utifrån detta reflekterar vi över att frågor som rör aktuella händelser har större tendens att uppfattas som kontroversiella. Resultatet från vår studie visar att samtliga deltagare upplever att kontroversiella frågor främst lyfts inom samhällskunskap. Detta kan sättas i relation till läroplanen för samhällskunskap, där undervisningen ska behandla aktuella händelser (Skolverket, 2022). En annan slutsats vi kan dra är att det som blir kontroversiellt i klassrummet beror på vilka eleverna är så väl som vilken skola undervisningen sker på.

Studiens andra frågeställning är “Hur förhåller sig lärare och vilka strategier använder SO-lärare i undervisningen om kontroversiella frågor”. Utifrån studiens resultat kom vi fram till att olika strategier brukar intas vid undervisning om kontroversiella frågor. När vi analyserade lärarnas förhållningssätt kopplat till Stadlings (1984) modell kunde vi poängtera att olika delar av olika strategier används i lärares yrkespraktik. Larsson et al. (2025, s.178–179) kom fram till ett liknande resultat då olika strategier användes vid olika situationer. I vår analys kom vi fram till att den neutrala strategin, kallat neutral ordförande, var den strategin som samtliga lärare intog i viss utsträckning. Vidare kom studien fram till att lärare själva ansåg att de oftast intog det opartiska eller neutrala förhållningssättet. Även Lindström (2024, s. 601) kommer i sin undersökning om kontroversiella frågor fram till att flera lärare eftersträvar neutralitet. Dessa resultat kan tyda på att neutralitet ses som ett viktigt förhållningssätt att upprätthålla för lärare. Utöver strategierna neutral ordförande, balans, djävulens advokat, uttalat engagemang, allierad och officiell linje lyfte vi frågan kring om undvikande eller nedtoning av vissa frågor användes i lärarnas undervisning. Vår undersökning visar att det kan användas som strategi. Liknande resultat synliggörs i Larsson et al. (2025, s.178–179) undersökning där lärare emellanåt medvetet använder undvikande som strategi trots att undvikande i mindre utsträckning bidrar till att uppfylla utbildningsmål. En anledning som lyfts fram till varför lärare använder strategin är för att bevara goda relationer och värna mående.

Dessa slutsatser väcker frågor kring vilka konsekvenser detta får för lärares yrkesroll. En möjlig konsekvens som vi vill belysa är att samhällskunskapslärare bör vara pålästa och insatta i aktuella händelser, inte bara för att det står i läroplanen utan för att det också kan ge upphov till kontroverser i klassrummet. Vidare visar studiens resultat att lärare i många tillfällen förlitar sig på sin yrkeserfarenhet vid undervisning om kontroversiella frågor. Detta innebär en svårighet för nyexaminerade lärare som ska undervisa i kontroversiella frågor utan någon yrkeserfarenhet. För framtida och nyexaminerade lärare hoppas vi att insikten kring vilka ämnen och frågor som kan bli kontroversiella gör det möjligt att bättre kunna planera och förbereda sig för denna undervisning. Vidare ser vi att det finns ett behov av att bli medveten kring vad för strategier och förhållningssätt som lärare intar för att gynna elevernas lärande. Det innebär även att vara kritisk till dessa strategier, såväl som att anpassa undervisningen till elevgrupp och situation.

Vi vill framhålla att det finns brister i denna studie. På grund av få deltagare finns svårigheter med att generalisera resultatet. Om vi hade gjort en kvantitativ analys istället för en kvalitativ så hade vi fått in ett mer jämförbart och eventuellt generaliserbart resultat, men då hade vi inte fått den djupa insikt samt detaljerade svaren som denna kvalitativa studie gav. En annan förbättring hade varit om studien inkluderade fler deltagare samt att deltagarna hade större variation i yrkeslängd, exempelvis lärare med kortare erfarenhet eller nyexaminerade lärare. Studien hade även kunnat stärkas genom att inkludera observationer, vilket hade gett möjligheten till att jämföra mellan vad lärare uttrycker och hur undervisningen faktiskt genomförs i praktiken. Vi anser även att det varit gynnsamt om studien inte var avgränsad till en viss del av Sverige. Man kan argumentera både för och emot att skicka ut intervjufrågorna i förhand. Vi valde att inte skicka ut frågorna för att få så autentiska svar som möjligt. Däremot finns det fördelar med att faktiskt skicka ut frågorna i förhand då lärarna får möjlighet att förbereda sig och att deltagarnas svar blir mer genomtänkta.

Fortsättningsvis hade det varit gynnsamt att det gjordes fler kvantitativa undersökningar då majoriteten forskning inom området som vi tagit del av var kvalitativa. Vi hade även velat se studier som främst sätter fokus på vad elever anser vara kontroversiellt samt deras upplevelser med kontroversiella frågor i och utanför klassrummet. Denna insikt tror vi hade kompletterat vår undersökning väl för ett lärar- och elevperspektiv. Vi anser att hantering av kontroversiella frågor fått lite till inget utrymme i vår grundlärarutbildning. Därför anser vi att det finns behov av fler studier kring hur nyexaminerade lärare hanterar kontroversiella frågor med syfte att uppdatera lärarutbildningen.

För vår framtida roll som lärare har denna studie bidragit till en ökad medvetenhet och förståelse kring vilka ämnen och frågor som kan leda till kontroverser i klassrummet. Denna kunskap ger oss möjligheten att bättre kunna förbereda oss för undervisningen. Undersökningen synliggör också olika strategier som kan ge framtida lärare både inspiration och stöd för vår framtida undervisning. Mot denna bakgrund ser vi fortfarande kontroversiella frågor som ett komplext ämne att undervisa kring och vill belysa vikten av att lärare bör hålla sig uppdaterad i aktuella händelser. Vi anser även att det finns ett behov av ett tryggt klassrumsklimat, inte minst i

undervisning kring kontroversiella frågor. Slutligen resonerar vi över att läraren har en central roll som samtalsledare i undervisning kring kontroversiella frågor.

Referenslista

Alvehus, J. (2013). *Skriva uppsats med kvalitativ metod: en handbok*. Stockholm: Liber.

Andreasson, J., & Johansson, T. (2024). *Vetenskapsteori: grunder och tillämpning* (2 uppl.). Lund: Studentlitteratur AB.

Brinkkjaer, U., & Høyen, M. (2020). *Vetenskapsteori för lärarstudenter* (2 uppl.). Lund: Studentlitteratur AB.

Christofferssen, L. & Johannessen, A. (2015). *Forskningsmetoder för lärarstudenter*. Lund: Studentlitteratur AB.

Europarådet. (2016). *Att undervisa om kontroversiella frågor*. Europarådet.
<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806d8d5c>

Hess, E. D. (2009). *Controversy in the Classroom*. Routledge.

Hess, E.D. & McAvoy, P. (2015). *The political classroom: evidence and ethics in democratic education*. Routledge.

Isler, K. N. (2025). Dealing with controversial issues in primary school classroom interactions in social studies courses. *Learning and Instruction, 96*, 1-11.
<https://doi.org/10.1016/j.learninstruc.2024.102076>

Iwasaki, K., Murray, D. & Kuwabara, T. (2021). The impact of teachers sharing their opinions within a semi-controversial class in Japan: A case study on a discussion of lowering the age of candidacy in a junior high school social studies class. *Journal of International Social Studies, 13*(1), s. 3-31.

Kjøstvedt, G. A., & Jøsok, E. (2024). Controversial issues in Norwegian social science classrooms. *Journal of social science education, 23*(3), 1-20. <https://doi.org/10.11576/jsse-7075>

Larsson, A., & Ledman, K. (2025). Controversial issues in Swedish social studies education: Success and failure in teachers' task perceptions. *Journal of social science education, 24*(1), 1-15. <https://doi.org/10.11576/jsse-7084>

Larsson, A., Ledman, K., & Lindmark, T. (2025). Controversial issues in Swedish

citizenship education: Teachers' strategies. *Citizenship, Social and Economics Education*, 24(2-3), 169-181. DOI: 10.1177/14788047241309555

Larsson, A. & Lindström, N. (2020). Controversial societal issues in education: Explorations of moral, critical and didactical implications. *Acta Didactica Norden*, 14(4), s. 1-6.

<http://dx.doi.org/10.5617/adno>

Lindström, N (2024). Controversial issues in social study subjects: conveying values and facilitating critical thinking. *Ethics and Education*, 19(4), s. 593-611.

<https://www.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/17449642.2024.2418764?needAccess=true>

Mathe, N. (2018). Engagement, passivity and detachment: 16-year-old students' conceptions of politics and the relationship between people and politics. *British Educational Research Journal*, 44(1), 5-24. <https://doi.org/10.1002/berj.3313>

Maxwell, B. (2024). Impartiality, human rights advocacy, and teaching about politically sensitive issues: squaring the circle. *Theory and Research in Education*, 22(2), s.217-235.

Pace, J.L. (2022) Learning to teach controversial issues in a divided society adaptive appropriation of pedagogical tools. *Democracy & Education*, 30(1), s. 1-11.

Robertson, E. & Zimmerman, J. (2017). *The Case for contention: Teaching controversial issues in American Schools*. University of Chicago Press.

Skolinspektionen. (2022). *Årsrapport 2022: erfarenheter från inspektion* (SI 2023:2142).

Skolinspektionen.

https://www.skolinspektionen.se/globalassets/02-beslut-rapporter-stat/granskningsrapporter/regeringsrapporter/arsrapport/arsrapport-2022/si_arsrapport-2022.pdf

Skolverket. (2022). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet*.

<https://www.skolverket.se/download/18.11f7c7851925054d8c642/1727947566208/pdf13074.pdf>

V- Dem Institute. (2023). *Democracy report 2023: Defiance in the face of autocratization*.

https://www.v-dem.net/documents/29/V-dem_democracyreport2023_lowres.pdf

Österberg, O. (2026). *Unga tycker om andra: en studie av skolelevers attityder, tillit och utsatthet*. Forum för levande historia.

<https://wp.levandehistoria.se/wp-content/uploads/2026/02/Sammanfattning-Unga-tycker-om-andra.pdf>

Bilaga 1.1: Samtyckesblankett

LÄRANDE OCH SAMHÄLLE
INSTITUTION

På lärarutbildningen vid Malmö universitet skriver studenterna ett examensarbete på avancerad nivå. I detta arbete ingår att göra en egen vetenskaplig studie, utifrån en fråga som kommit att engagera studenterna under utbildningens gång. Till studien samlas ofta material in vid skolor, i form av t.ex. intervjuer och observationer. Examensarbetet motsvarar 15 högskolepoäng, och utförs under totalt 10 veckor. När examensarbetet blivit godkänt publiceras det i Malmö universitets databas MUEP (<http://dspace.mah.se/handle/2043/599>).

Datum

Samtycke till medverkan i studentprojekt

Inled med att presentera dig själv, berätta att du är student på lärarutbildningen, på vilken termin du studerar samt när du kommer att ta din examen. Berätta att du har inhämtat skolans godkännande till att genomföra studien.

Beskriv att det handlar om ett examensarbete, och vad för typ av studie det är du ska göra. Beskriv vad du kommer att fokusera vid materialinsamlingen (t.ex. elevers kunskaper, samspel, kommunikation) samt i vilka situationer du kommer att följa deltagarna (t.ex. i klassrummet, i korridorerna).

Beskriv på vilket sätt deltagarna kommer att involveras i studien, samt vilka personuppgifter som är tänkta att samlas in (t.ex. namn, ålder, foto, filmning eller ljudupptagning av personer).

Beskriv hur dokumentationen kommer att gå till (t.ex. via ljudinspelning, fotografering eller fältanteckningar), och med vilken utrustning det sker. Understryk att privata mobiltelefoner aldrig används. Beskriv vem/vilka som kommer att ha tillgång till det insamlade materialet.

Påtala att allt insamlat material och personuppgifter lagras på Malmö universitets server under arbetet med examensarbetet, samt att samtyckesblanketterna förvaras oåtkomligt på Malmö universitet.

Hänvisa, gärna med länk, till Vetenskapsrådets forskningsetiska principer, och förklara att ditt projekt utgår från dessa principer i bl.a. följande avseenden:

- Medverkan baseras på samtycke och detta samtycke kan när som helst återkallas. Alla som tillfrågas har alltså rätt att tacka nej till att delta, eller (om de först tackar ja) rätt att avbryta sin medverkan när som helst, utan några negativa konsekvenser.
- Deltagarna kommer att avidentifieras i det färdiga arbetet.
- Materialet kommer enbart att användas för aktuell studie och kommer att förstöras när denna är examinerad.

Bilaga 1.2: Samtyckesblankett

.....
Studentens underskrift och namnförtydligande

Kontaktuppgifter till student (tfn nr, e-mail):

.....

Ansvarig handledare på Malmö universitet:

.....

Kursansvarig på Malmö universitet:

.....

Kontaktuppgifter Malmö universitet:

www.mau.se

040-665 70 00

Bilaga 1.3: Samtyckesblankett

Information om Malmö universitets behandling av personuppgifter

Personuppgiftsansvarig	Malmö universitet
Dataskyddsbud	dataskyddsbud@mau.se
Typ av personuppgifter	Namn, anteckning av lärandesituation, bild och/eller filmklipp samt ditt samtycke till att Malmö universitet behandlar dessa personuppgifter.
Ändamål med behandlingen	För att möjliggöra undervisnings- och examinationssituationer i skolmiljö för studenter vid Malmö universitets lärarutbildning.
Rättslig grund för behandling	Ditt samtycke.
Mottagare	Personuppgifterna kommer endast användas i utbildningssyfte inom ramen för lärarutbildningen vid Malmö universitet och kommer inte att spridas vidare till någon annan mottagare.
Lagringstid	Malmö universitet kommer spara dina personuppgifter så länge de behövs för ovan angivet ändamål eller till dess att du återkallar ditt samtycke. Efter genomförd kurs/program kommer personuppgifterna att raderas. Malmö universitet kan dock i vissa fall bli skyldiga att arkivera och spara personuppgifter enligt Arkivlagen och Riksarkivets föreskrifter.
Dina rättigheter	Du har rätt att kontakta Malmö universitet för att 1) få information om vilka uppgifter Malmö universitet har om dig och 2) begära rättelse av dina uppgifter. Vidare, och under de förutsättningar som närmare anges i dataskyddslagstiftningen, har du rätt att 3) begära radering av dina uppgifter, 4) begära en överföring av dina uppgifter (dataportabilitet), eller 5) begära att Malmö universitet begränsar behandlingen av dina uppgifter. När Malmö universitet behandlar personuppgifter med stöd av ditt samtycke, har du rätt att när som helst återkalla ditt samtycke genom skriftligt meddelande till Malmö universitet. Du har rätt att inge klagomål om Malmö universitets behandling av dina personuppgifter genom att kontakta Datainspektionen, Box 8114, 104 20 Stockholm.

Bilaga 1.4: Samtyckesblankett

Samtycke

Härmed samtycker jag till att medverka i ovan beskrivna studentprojekt, samt bekräftar att jag har tagit del av informationen om Malmö universitets behandling av personuppgifter, och Vetenskapsrådets forskningsetiska principer, som säger att

- medverkan baseras på samtycke och detta samtycke kan när som helst återkallas. Alla som tillfrågas har alltså rätt att tacka nej till att delta, eller (om de först tackar ja) rätt att avbryta sin medverkan när som helst, utan några negativa konsekvenser.
- deltagarna kommer att avidentifieras i det färdiga arbetet.
- materialet kommer enbart att användas för aktuell studie och kommer att förstöras när denna är examinerad.¹

Namn:

Namnförtydligande:

Dagens datum:

¹ De forskningsetiska principerna kan du läsa mer om i Vetenskapsrådets skrift *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning* (2002), som du kan finna här: <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>

Bilaga 2.1: Intervjufrågor

Intervjufrågor

Bakgrund som SO- lärare i mellanstadiet

- Hur länge har du undervisat som lärare?
- Har du undervisat i SO lika länge?
- Hur länge har du undervisat på den här skolan?
- Vilka årskurser och SO- ämnen undervisar du i?

Kontroversiella frågor för dig

- Vad innebär begreppet kontroversiella frågor för dig?
- Om du tänker dig i SO-undervisningen, vad innebär kontroversiella frågor för dig i det sammanhanget?
- Kan du ge exempel på kontroversiella frågor som du möter i undervisningen?
- I vilka SO- ämnen förekommer de oftast?
- Brukar du planera för undervisning i kontroversiella frågor?
 - Vilka arbetsätt?
- Har ni upplevt någon skillnad i vad som är kontroversiellt under tiden du jobbat som lärare?

Utmaningar

- Är vissa kontroversiella frågor svårare att bemöta/ undervisa om än andra?
- Är det för att du är i just denna skolan/klassen eller beror det på annat?
- Finns det andra pedagogiska utmaningar i undervisningen om kontroversiella frågor?
 - Följdfråga: som exempelvis arbetsätt?? Helklass, enskilt osv , se till så att ingen känner sig utpekad
- Upplever du att elevernas ålder påverkar hur dessa frågor tas emot? På vilket sätt?
- Finns det tillfällen som ni har valt att undvika eller tona ner kontroversiella frågor? Vad var anledningen till detta?

Strategier

- Om du misstänker att ditt tema är kontroversiellt - förbereder du på ett visst sätt inför lektionen/lektionerna?
- Om du blir överraskad av en kontrovers som uppstår i klassrummet (kopplat till SO) har du några strategier då?
- Vilken roll intar ni som lärare i denna undervisning?
 - Forskning beskriver att det finns olika förhållningssätt att inta i denna undervisning. Som exempelvis (partisk/ opartisk)
- Har det hänt att det kommer fram åsikter som inte är okej, hur hanterar du det?

Bilaga 2.2: Intervjufrågor

- Hur tänker ni kring att uppfattas som partisk när kontroversiella frågor tas upp?
- Använder du särskilda strategier eller arbetssätt för att undvika att uppfattas som partisk?
- Vilka arbetssätt eller strategier använder du dig av vid undervisning av kontroversiella frågor eller när kontroverser uppstår.
 - Undvika ämnen, undviker att delta osv, tar minoritetens parti?
 - Exempelvis lärarledd/ får eleverna tala fritt osv
- Finns det någon pedagogisk vinst med kontroverser i klassrummet?